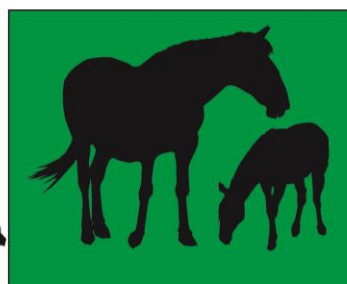
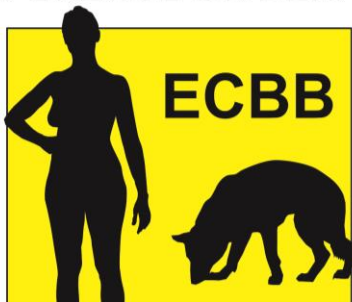

Zprávy ČSEtS

č. 28

únor 2015

VII EUROPEAN CONFERENCE ON BEHAVIOURAL BIOLOGY

17-20 JULY 2014 PRAGUE, CZECH REPUBLIC

Nejdůležitější událostí roku 2014 bylo pro ČSEtS uspořádání 7. konference ECBB pro 350 účastníků z celého světa. Veliký ohlas sklídila zaslouženě všudypřítomná „modrá trička“, více než dvacítka dobrovolníků, vesměs studentů, jež udržovala v celém mraveništi řád. Více uvnitř čísla. (Autor loga a fotografií: Luděk Bartoš)

Obsah

Úvodní slovo předsedkyně výboru Jitky Bartošové	1
Pozvánka na 42. konferenci ČSEtS	3
Významná jubilea	4
Zápis z valné hromady 41. konference ČSEtS	4
Hospodaření společnosti za rok 2013	5
Vzpomínky na Jiřího Gaislera	6
Luděk Bartoš	6
Ivan Horáček	8
Vladimír Hanák	9
Jubilejní 40. konference ČSEtS	11
Postřehy z ECBB a 41. konference ČSEtS	12
Karolína Brandlová	12
Julie Nováková	13
Obhájeno!	16
Knihy	22
Kalendář konferencí 2015	25

Úvodní slovo předsedkyně Výboru

Vážení a milí etologové,

zdravím Vás srdečně a s hrdostí, neboť držíme ohromující trend (zhruba) jednoho Zpravodaje ročně! Novinkou tohoto čísla je představení čerstvých nositelů titulu Ph.D. v behaviorálních oborech. Mládí utěšeně dorůstá, rubrika tedy slibuje být naplněna, i kdyby se údernému redakčnímu týmu podařilo zvýšit v příští pětiletce kmitočet na dvě čísla ročně.

Foto: Předsedkyně se rozhodla nechat starosti koňovi, má větší hlavu (autor: Luděk Bartoš).

Od vydání minulého Zpravodaje žila ČSEtS a její výbor nebývale akčním životem. Nejprve jsme náležitě oslavili čtyřicetiny etologické konference vydařeným setkáním v Košicích (dík patří především Janě Kottferové a celému organizačnímu týmu z Univerzity veterinárskeho lekárstva a farmácie v Košicích), a pak už jsme byli plně ve spárech příprav pravděpodobně nejmonumentálnější akce v dějinách ČSEtS. V pořadí sedmé European Conference on Behavioural Biology (ECBB) se nakonec zúčastnilo neuvěřitelných 350 lidí (rozpočet byl plánovaný na 220), což jednak pozitivně podpořilo sociální stmelování účastníků eliminací rušivých interindividuálních zón u coffeebreaků či umožnilo jídlem nerušenou debatu na schodech v menze, a jednak (doufejme) zvrátilo propad v návštěvnosti tohoto vědeckého podniku. To uvidíme 12. až 15. července 2016 ve Vídni, kdy seriál ECBB pokračuje pod patronací Thomase Bugnyara. V neposlední řadě se nám tak podařilo nasytit pokladnu ČSEtS sumou, která umožní věci v naší skromné společnosti dosud nevídané. Nechte se překvapit.

Organizace podobného podniku je velmi silná, náročná a obohacující osobní i kolektivní zkušenost (pokud ji tedy ve zdraví přežijete), navíc běh na dlouhou trať. Pro mě začala už v roce 2011, kdy mi odstupující předseda (Dan Frynta) přihodil kandidaturu na pořádání ECBB jen tak mimochodem na hromádku předávané agendy. V roce 2012 jsem slavnostně zvítězila v kandidátním klání na ECBB2014 v Essenu (sama nad sebou, nicméně členové CESBB, Komise evropských behaviorálně-biologických společností, nám pořadatelství rozhodně nepřiklepli „zadarmo“), v roce 2013 jsem avizovala konferenci účastníkům International Ethological Conference v Newcastle (s nervy na pochodu, jestli webmaster z jakési indické osady zprovozní webovky včas) a v roce 2014 nastalo něco, co doted' úplně nejsem schopná analyzovat a exaktně popsat. Snad až na zásadní faktor týmu spolehlivých a nadšených spolupracovníků, bez nichž by to „prostě nešlo“, jak by asi dnes znělo předvolební heslo. Je mi velkou radostí a povinností poděkovat lidem v přední linii – Martině Komárkové, Karolíně Brandlové, Míše Olléové,

Silvě Liškové, Báře Valníčkové, Lud'ku Bartošovi, jakož i zástupu jen zdánlivě bezejmenných „helprů“ (vesměs nepřibuzného charakteru, pozn. autora pro etology orientující se ve stejnojmenné velkolepé eto-eko kapitole). Velké díky, well done! Když pak stojíte na vysokých podpatcích vedle rektora mamutí univerzity, tváří v tvář kolegům plných očekávání, napadají Vás kromě banálních uvítacích vět jen slova matky stoletého staříka „všechno je tak, jak je, a bude tak, jak bude“. A bylo. Řada z vás se zúčastnila a může (po)soudit. Program i Sborník abstrakt je stále k dispozici na webových stránkách (<http://ecbb2014.agrobiology.eu/>).

Smutnou zprávou je, že nás v první konferenční den navždy opustil Prof. Jiří Gaisler, čestný člen ČSEtS. Vzpomínkové texty jsou součástí Zpravodaje. Osobně jsem bohužel neměla mnoho příležitostí tuto noblesní a inspirující osobnost potkat, ovšem nikdy (mu) nezapomenu jeho oslnivou účast v mé komisi při obhajobě doktorské práce, ani řadu okouzlujících (vesměs odmítavých) e-mailů, jimiž mě obdařil coby pokladnici či později předsedkyni ČSEtS. Děkuji mnohokrát, pane Jiří, čest Vaší památce.

Jelikož na přelomu roku není nikdo zvědavý na dlouhé litanie, tím méně na novoroční předsevzetí druhých, přeji Vám, milí členové ČSEtS, dobrý a pohodový rok 15. Těším se na shledání u dalšího Zpravodaje a především na 42. konferenci ČSEtS, kterou pro nás na podzim uspořádají kolegové v Českých Budějovicích.

Všechno dobré,

Jitka Bartošová
předsedkyně ČSEtS

Pozvánka na konferenci ČSEtS v roce 2015

Organizační výbor ČSEtS si Vás dovoluje pozvat na 42. konferenci ČSEtS, jejímž pořadatelem bude Katedra zoologie Přírodovědecké fakulty Jihočeské univerzity.

Foto: PŘF JU, Wikipedia

Termín konference: Středa - sobota 4. - 7. 11. 2015.

Místo konání: Přírodovědecká fakulta Jihočeské univerzity a Biologické centrum AV ČR, Branišovská 31, České Budějovice. Přednášky budou v aule Biologického centra AV ČR s kapacitou 200 lidí. Postery budou v předsálí auly.

Bližší informace budou postupem času upřesněny a zveřejněny na webu ČSEtS www.csets.sk a zaslány emailem členům ČSEtS.

Organizátoři: Roman Fuchs a František Sedláček, Katedra Zoologie, Přírodovědecká fakulta JU, Branišovská 31, 37005, České Budějovice

Významná jubilea

Dva čestní členové ČSEtS, Martin Novacký a Miloš Kršiak, oslavili v roce 2014 významná životní jubilea. Gratulujeme!

V roce 2014 jsme si připomenuli 10 let od úmrtí jiného čestného člena ČSEtS, Lud'ka Dobroruky.

Zápis z valné hromady 41. konference České a Slovenské etologické společnosti

1. **Debata o změně legislativy**
2. **Shrnutí probíhající konference ECBB a oznámení místa konání příští ČSEtS**
3. **Hospodaření společnosti**
4. **Volba nových členů**
5. **Volba nových členů výboru**
6. **Hlasování o hlasování o změně termínu konání ČSEtS**

1) Předsedkyně oznámila, že na základě změny v legislativě týkající se občanských sdružení musíme přijmout odpovídající opatření, nicméně vzhledem k nízké členské účasti na stávající schůzi bude lépe hlasování o výše zmíněném přesunout na příští valnou hromadu.

2) Daniel Frynta vyjádřil spokojenost se sloučením konference ČSEtS a evropské ECBB, propagoval častější společné konference, tento názor vyvolal mírnou polemiku, zejména ze strany členů Výboru. Předsedkyně avizovala, že příští konferenci s laskavým souhlasem uspořádají kolegové Fuchs a Sedláček v Českých Budějovicích. Dotaz M. Konečné ohledně vhodných prostor byl zodpovězen M. Komárkovou (konferenční sál AV ČR).

3) Předsedkyně sdělila, že daňové přiznání za loňský rok bylo úspěšně podáno odstupující pokladnicí Miroslavou Pokornou, zprávu o hospodaření přinese Zpravodaj (tento zpravodaj - viz Hospodaření společnosti 2013). Dále předsedkyně připomněla, že všichni členové Společnosti, kteří se zúčastnili konference ECBB 2014 budou mít odpuštěny členské poplatky na dva roky (2014, 2015).

4) Na schůzi byly přítomny dvě nové adeptky na členství ve Společnosti, Milena Bušová a Irena Schneiderová. Byla stanovena volební komise ve složení E. Landová (předsedkyně), J. Dubcová a K. Hozdecká. Po uplynutí nutné hodiny od začátku schůze bylo přistoupeno k hlasování.

Z přítomných 25 členů všichni hlasovali pro přijetí.

5) Dále bylo oznámeno, že končí dvouleté působení ve Výboru pro K. Brandlovou, L. Olexovou a J. Kottferovou a že M. Pokorná odstupuje z funkce pokladníka, je tedy třeba náhrada.

Jako kandidáti na (staro)nové členy Výboru byli navrženi: K. Brandlová, L. Olexová, M. Olléová, J. Kottferová, P. Linhart a T. Nekovářová.

Opět hlasovalo všech 27 přítomných členů.

Byli zvoleni:

K. Brandlová (23 hlasů), funkce místopředsedkyně

M. Olléová (22 hlasů), funkce pokladnice

L. Olexová (21 hlasů)

P. Linhart (15 hlasů)

Nezvoleni: T. Nekovářová (11 hlasů) a J. Kottferová (11 hlasů)

6) T. Peterka podnítil hlasování o změně termínu konference na jaro, své názory vyslovili D. Frynta, L. Bartoš, E. Landová, M. Konečná, J. Bartošová a další, nakonec se přistoupilo k hlasování o změně termínu konference, 2 hlasy byly pro, 25 se hlasování zdrželo.

18. 7. 2014, Praha, Suchdol

Martina Komárková

Hospodaření společnosti 2013

Financování ČSEtS v roce 2013 (sestavila Michaela Olléová) :

Příjmy: 15 062 Kč, Výdaje: 18 119 Kč

Zůstatek na účtu k 1. 1. 2014 = 22 657,24 Kč

Zůstatek v pokladně k 1. 1. 2014 = 14 682 Kč

Vzpomínka na Jiřího Gaislera

Ve věku 80 let zemřel 17. července 2014 čestný člen ČSEtS, Prof. RNDr. Jiří Gaisler, DrSc. Přinášíme Vám krátké zavzpomínání na Jiřího Gaislera od jeho blízkých spolupracovníků. Rádi bychom Vás rovněž upozornili na článek Vladimíra Hanáka a Jana Zejdy věnovaný životu a dílu Jiřího Gaislera, který vyšel v časopise Živa (Živa 4/2014, str. XC; Téma: Výročí, osobnosti) a na medailonek Jiřího Gaislera natočený českou televizí: Vzkaz Jiřího Gaislera, ČT 2010.

(<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10160488386-vzkaz/310294340090005/>)

*Vlevo: Jiří Gaisler v akci – odchyt netopýrů u Drienovecké jeskyně (foto: Ivan Horáček).
Vpravo: Jiří Gaisler a Vladimír Hanák, 2014 (foto: Ivan Horáček)*

Vzpomíná: Luděk Bartoš

Vždycky, když se něco takového stane člověku vyššího věku, pro mladé současníky se většinou jedná už jen o jméno. Nevybaví si pod ním konkrétní tvář člověka, ačkoliv se třeba ještě pořád učí z jeho učebnic, jako je v daném případě Zoologie obratlovců z roku 2007, abych jmenoval aspoň jeden příklad z mnoha. Nechci se ale zabývat jeho dílem, na to jsou povolanejší. Rád bych přičinil několik osobních vzpomínek.

Jiří Gaisler na mě na začátku působil dojmem nenápadného člověka. Patřil k silné generaci českých zoologů, jako byli Zdeněk Veselovský, Vratislav Mazák, Luděk J. Dobroruka nebo Vladimír Hanák, a já se s ním poprvé setkal jako zelenáč, myslím už na druhé etologické konferenci, „Pokladu“, v Bílé Třemešné. Pak jsem se s ním setkával už průběžně po mnoho let na etologických konferencích. Tento „nenápadný člověk“ se ale neprojevoval nijak nenápadně. Rozhodně má velkou zásluhu na podobě prvních etologických konferencí a pronikání povědomí o etologii do mnoha generací svých studentů a také veřejnosti. Živě a často v průběhu konference diskutoval a dovedl být

velmi kritický. Kritický však byl vždy slušnou formou, bez despektu k začínajícím autorům. Tak, aby chyba byla zřejmá a kritizovaný si z toho mohl vzít poučení a nemusel při tom utíkat s hořící tváří někam do ústraní. (Dodnes si vybavuji jeho oprávněnou kritiku k mému úplně prvnímu vystoupení na etologické konferenci, kdy jsem toho tolik chtěl říct a ukázat o „svých“ tehdy jelenech, že jsem velmi přetáhl... Z kritiky jsem se poučil a pak ještě dlouho mi zněla jeho slova v uších, což mi pomohlo se srovnat.) Dovedl být ale věcně kritický i k velikánům. Tak například neváhal se opřít do Konráda Lorenze za jeho „úlet“, kdy po anexi Rakouska Hitlerem v rámci nuceného narukování do německé armády jako vojenský lékař poněkud přispěl k zneužití vědy při obhajování rasismu.

Ani v rámci společenského programu konferencí mě Jiří Gaisler nepřestával překvapovat. Sedl kupříkladu k pianu a několik hodin hrál bravurně z paměti moderní muziku. Pak se ukázalo, že má také velký talent na jazyky, přestože nevím přesně, kolik jich bylo. Byla jich ale řada. Dobře a srozumitelně psal a tak není divu, že se vedle vědeckých publikací věnoval také popularizaci biologie. Jeho knížka *Za oponou přírody* (Panorama) z roku 1985 měla pro mě osobně svůj význam. U ní jsem se s ním totiž poprvé setkal mimo etologickou společnost. Od té doby mi pak byl nápomocen jako recenzent mých vlastních pokusů, dizertací apod. Tam, kde jsem to mohl později sám ovlivňovat, Jiří Gaisler vždy přijal nabídku na recenzi, takže myslím, že i v ČSEtS máme pořád ještě hodně lidiček, kteří s ním mají osobní zkušenost alespoň z textu recenzí, protože on sám se na cesty mimo Brno delší dobu už nevydával.

A protože jsem časem i pod jeho vlivem sám začal trochu dorůstat, setkali jsme se, ve třetici s Markem Špinkou, už jako spoluautoři, nakonec nad etologickým slovníkem. Slovník měl být součástí encyklopedie, která nakonec nikdy nevyšla. Pracovali jsme na tom zhruba dva roky. Když nakladatelství zkrachovalo, byli jsme z toho i s redaktorkou RNDr. Marcelou Borgesovou dost nešťastní. Vzájemně jsme se ujišťovali, že to nemůžeme takhle nechat a budeme to muset dodělat a nabídnout někam jinam, když už nás to stálo tolik práce. (Jiří Gaisler říkal, že to musíme dodělat také proto, „aby měl podle čeho učit etologii“ ...) Ale jak to tak bývá v životě, protože nad námi nevisely žádné termíny, oddalovali jsme pokračování, oddalovali, až už je teď jasné, že to v původní autorské sestavě bohužel dodělat nemůžeme...

Jiří Gaisler vždy vypadal mnohem mladší na svůj věk. Nejsem jistě sám, kdo se neustále divil, kolik že mu to vlastně je let. A tak, i když mu bylo osmdesát let, musel být příčinou jeho smrti těžký úraz, jinak by tu jistě byl s námi ještě dlouho... Odešel bývalý dlouholetý profesor a vedoucí katedry zoologie a ekologie PřF MU v Brně, který vychoval stovky a možná i tisíce studentů. Odešel ale také vědecky plodný etolog, vertebratolog, a také chiropterolog, kterým se možná cítil být především. Jiří Gaisler netopýry miloval a také proto se jim věnoval po celý život. Zůstává po něm nejen u nás, ale také na mezinárodní úrovni nezacelitelná mezera...

Milý Jirko, vděčím Ti za mnohé a mnozí další také. Přeji Ti, aby ses tam kdesi nahoře setkal se všemi, které jsi měl tak rád. Čest Tvoji památce!

Luděk

Vzpomíná: Ivan Horáček

Mým vzpomínkám na Jiřího Gaislera dominují nejspíš nenápadné zážitky z prvních sezón zimního sčítání netopýrů ve Slovenských jeskyních na přelomu 60. a 70. let. Desítky hodin strávených za svitu baterek v hlubokém podzemí, atmosféra fyzického odhalování tajů přírody v jejích nejtemnějších zákoutích, s akustickou kulisou nepravidelně dopadajících kapek k dokonalosti Jirkou doplňovaná brilantně hvízdanými sériemi neworleanských blues, vzorně ukazující mi to, čemu se v tomto hudebním žánru říká "feeling". Pro mladého adepta netopýrologie byla možnost setkávání s Jiřím Gaislerem klíčovým zdrojem poučení a inspirací i v mnoha dalších směrech.

Spolu s Vladimírem Hanákem patřil Jiří Gaisler k zakladatelským osobnostem moderního výzkumu netopýrů v měřítku přinejmenším celoevropském. Jeho práce ze šedesátých a sedmdesátých let, např. soubor komplexní analýzy biologie vrápence malého, shrnutí výsledků expedic do Afganistanu, analýzy populačních trendů netopýrů a řada dalších, představují dodnes klíčovou součást světového písemnictví oboru. Pozoruhodná byla vždy i nebývalá šíře jeho výzkumných zájmů – od detailních morfologických analýz, přes otázky struktury společenstev a populační biologie až po behaviorálně-ekologická a etologická zkoumání, jimž se soustavně věnoval jako jeden z prvních na našem území.

Jiří Gaisler dokázal takřka dokonalým způsobem propojovat entusiastický vztah k předmětu zájmu s dokonale promyšleným a věcně korektním přístupem vědce. Svým výzkumným, pedagogickým i organizačním působením pak průběžně ukazoval, že i v ne zcela ideálních podmínkách je možné dopracovat se poznatkům mimořádné vědecké ceny a zúročit je reprezentativním způsobem i v nejširším světovém kontextu. Měl jsem možnost řadukrát obdivovat jakého respektu se těšil na mezinárodním fóru. Tradičně býval žádán o závěrečné hodnotící proslovy Evropských symposií o výzkumu netopýrů – vždy brilantní, věcně vyvážené, vtipné a přednesené dokonalou angličtinou. Ostatně, spolu s Vladimírem Hanákem stál u zrodu tradice světových konferencí o výzkumu netopýrů a jeho klíčová role v historii oboru je i dnes průběžně připomínána. Nejen díky tomu byl Jiří Gaisler bez pochyby jedním z nejvýznamnějších našich zoologů. Jeho učebnice Zoologie obratlovců, vedle řady dalších jeho knižních titulů představuje dodnes klíčovou platformu univerzitní výuky zoologie a spolu s jeho rozsáhlým pedagogickým působením je jedním z klíčových zdrojů dnešního rozmachu našeho oboru.

Souběžně s tím byl ovšem Jiří Gaisler mimořádnou osobností širokých kulturních zájmů, jazzman s aktivním podílem na pestrém životě brněnské bohémy sedmdesátých

let, vnímavým člověkem s bytostným porozuměním pro nečekané projevy kolotání života a hlubokým vhledem do nejrůznějších stránek dění světa.

Jiří Gaisler zemřel nečekaně 17.7.2014, dva týdny po oslavě svých 80. narozenin, na den přesně 150 let od úmrtí Friedricha Antona Kolenatého, praotce evropské netopýrologie a jednoho z nejvýznamnějších středoevropských zoologů 19. století. Stal se klasikem, jehož poselství překračuje dimensi krátkého lidského života. Pro všechny, kteří ho poznali, byl setrvalým zdrojem poučení a inspirace, kolegou a přítelem, s jehož ztrátou se lze jen těžko vyrovnat.

Ivan Horáček

Vzpomíná: Vladimír Hanák

S Jiřím Gaislerem, pozdějším předním českým zoologem a profesorem zoologie na brněnské MU, jsem se seznámil záhy po jeho příchodu na studia na Přírodovědeckou fakultu UK v Praze a náš vztah se postupně proměnil v blízké přátelství a úzkou profesní spolupráci. Jiří přišel na fakultu už jako vážný zájemce o zoologii z nedalekého Hradce Králové a já, starší jen o pouhé tři roky, jsem už patřil do zformované skupiny vertebratologů kolem charismatického učitele Waltera Černého a shodou okolností už i asistentem s polovičním úvazkem u známého a profesora Komárka, tehdy vedoucího pražského zoologa. Jiří přišel sice už všestranně připraven a rozhodnut ke studiu zoologie a nejvíc inklinoval k ornitologické specializaci, ale nebyl ještě pevně nasměrován. A tak bylo celkem logické, že se obrátil na radu k vedoucímu vertebratologického oddělení a vlastně i na mne, který tam tehdy, ač zelenáč, představoval směřování na mamaliologii. A tak mu tehdy doc. Černý navrhl zajímavé téma, prostudovat přizpůsobení netopýrů k letu, kde by jednak využil své ornitologické poznatky a zároveň se uplatnil v rozvoji začínající mamaliologie.

Dnes už je zřejmé, že to bylo rozhodnutí uvážené, které Jiří po počátečním váhání rád přijal a tak počínající specializace v něm pak získala jednoho z předních pokračovatelů, nejen u nás, ale postupně i ve formátu evropském a světovém: Podrobně zde nebudu popisovat jeho růst a celou životní dráhu – to jsme učinili docela nedávno ve shrnujícím jubilejním článku, který se bohužel stal následně po jeho nečekaném a tragickém odchodu jeho prvním nekrologem (Živa 2014, XC-XCI). Věnuji tedy tuto vzpomínku spíše ohlédnutím na těch více než šedesát let našeho společného života, kdy jsme byli spolu v úzkém styku profesním, ale především kamarádským. Vzpomínám rád na naše začátky v dobách tvrdého komunismu, kdy přátelské vztahy a společné profesní zájmy byly tak potřebné. Zejména mám v paměti naše časté exkurze do přírody v době, kdy náš pracovní region byl omezen jen na naše území a nejbližší okolí. Dovedli jsme si tenkrát najít dost problémů k řešení kolem a zejména na milovaném Slovensku, které nám v době temna poskytlo první výhled do přírody jihu a vysněné Mediteránie. Jezdili jsme tenkrát pravidelně na zimní delší exkurze do jeskyní východního

Slovenska, které nám poskytly ideální prostor pro studium zimování a populační dynamiky mnoha jižních druhů, z nichž zejména vrápenci se pak stali Jirkovou doménou. Naše společné a zejména Jirkovy ekologicky zaměřené publikace nám pak přinesly kontakt i se zahraničními specialisty, především ze sousedních zemí Německa, Polska, Rakouska a Maďarska a následně i možnost pracovat na vysněném Balkánu a širším v Mediteránu. Oba jsme si právě tyto regiony s velkou biodiverzitou netopýrů velmi oblíbili a zejména Jiří pak využil těchto zkušeností při výzkumu Egypta, Afghánistánu a Alžíru, kromě delších studijních pobytů i v zemích západní Evropy a USA.

Ostatně s Jiřím jsme zůstali v úzkém styku i po jeho odchodu z Prahy do Brna. Jiří rád cestoval a poznával cizí kraje a při svém vysokém intelektu vnímal nejen jejich přírodu, ale i celkovou kulturu, což mu umožňovaly i jeho nadprůměrné jazykové schopnosti. Vlastně právě při tomto poznávání jsme pak získali kontakty s mnoha dalšími zahraničními specialisty a tak vlastně vznikl nápad uspořádat pravidelné konference evropských specialistů v chiropterologické problematice, které se pak, po různých těžkostech, zaběhly a staly se tak významnými aktivitami evropské chiropterologie. Právě tento Jiřího vklad do evropské chiropterologie, včetně jeho a společných prací z ekologie, systematiky a zoogeografie evropských netopýrů je dnes dokladem existence tzv. české chiropterologické školy.

Jistě právě tyto Jiřího organizační schopnosti vedly kromě pracovitosti a smyslu pro řád věcí i k jeho zájmu o etologii, což nebylo tenkrát pro klasické zoology vůbec běžné. Svou úlohu v tom hrál i blízký vztah a spolupráce se starším kolegou Zdeňkem Veselovským. Nemusím tu asi opakovat, že právě tyto dva se stali propagátory etologického myšlení v naší zoologii. V této snaze našli pak řadu následovníků, kterým připravili i řadu etologických skript, učebnic a populárních publikací.

Nicméně právě pro informovanost vaší poměrně úzce specializované komunity je třeba připomenout, že Jiří Gaisler byl přes své velké zásluhy v etologii, především velký český zoolog, který ovlivnil zásadně rozvoj tohoto oboru v celém dalším období. Protože měl velké znalosti především o savcích a dovedl výborně stylizovat, patřil i k předním popularizátorům zoologie a ochrany přírody u nás, o čemž svědčí pravidelné příspěvky v řadě časopisů, překlady cizí literatury i vlastní knižní publikace. Byl také velmi úspěšný autor zoologických učebnic, skript a učebních příruček.

Po přechodu do Brna také významně posílil kolektiv tamního Ústavu pro výzkum obratlovců a po přechodu na MU v Brně se stal hlavním pokračovatelem dobré tradice brněnské univerzitní zoologie po profesorech Zavřelovi a Hraběti. Byl stále velmi aktivní a měl i řadu dalších plánů a je proto škoda, že nás musel tak předčasně a nečekaně opustit!

Jsme z toho velmi smutní a budeme na něho stále s nostalgií vzpomínat.

Vladimír Hanák

Jubilejní 40. konference ČSEtS

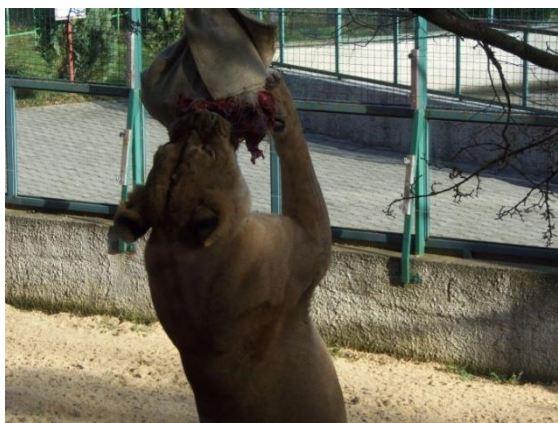
Martina Komárková: V polovině listopadu 2013 se na dalekém východě konala jubilejní, již 40. Konference České a slovenské etologické společnosti. Samotná cesta byla cílem, mohu-li mluvit za kolegy z Čech a Moravy. Mnozí z nás se vydali všanc nočnímu Košičanu, připomněli si vlakové historky dob minulých, zapracovali na příbězích pro následující generace.

Ale vraťme se k podstatě věci, do pohostinného Inštitútu vzdelávania veterinárnych lekárov v Košiciach. Hned po uvítacím přípitku následovala v kostech mrazící přednáška, kterou držel Vladimír Petrila, odborník na chov jedovatých hadů. Popis osobních zkušeností s manipulací s těmito netýkavými tvory vyvolával ve slabších povahách touhu prchnout, zejména když fotografiemi ilustroval odchyt hadů v Africe, maje na sobě pouze sandály a krátké kalhoty, případně při vyprávění o interakcích těla s různými jedy, získanými pohříchu nedobrovolně.

Následující den byla konference oficiálně zahájena. Vědecký program byl, jako již tradičně, nabitý. Vynikající plenární přednášející vzbudili zasloužený ohlas, ať již to byl Anton Krištín s Food and foraging behaviour in insectivorous birds: theories & applications, Kamil Vlček, který vyprávěl o fascinujícím světě zachyceném kognitivními mapami, či Michal Dubovický, jenž nás varoval před důsledky působení drog a jiných, mnohdy široce rozšířených látek, na plod v prenatalním období.

O uspokojivém vývoji české a slovenské etologie jsme se mohli přesvědčit díky takřka třiceti přednášejícím, a 40 posterům. Velmi vydařená byla exkurze do lesnaté Zoo Košice, kde našim dotazům statečně čelili místní zaměstnanci. A nebyla by to řádná konference bez živelného společenského večera, doprovázeného štědrou tombolou.

Po zevrubné prohlídce historického centra Košic a povinných haluškách jsme si tak opět mohli spokojeně vydechnout, jak se nám to pěkně vyvedlo a oddat se tichému mručení mezistátního rychlíku.

Vlevo - Enrichment lvů. Vpravo - Výcvik tuleňů. Foto: Michaela Olléová.

Postřehy z European Conference on Behavioural Biology (ECBB) a 41. konference ČSEtS

Karolína Brandlová: ČZU v centru zájmu evropských behaviorálních biologů: Nové poznatky o chování zvířat ovládly letní kampus

Sedmý ročník ECBB – European Conference on Behavioural Biology proběhl v horkých letních dnech (17. – 20. července) na ČZU. Této tradiční akce, která se koná každý druhý rok v některém z evropských měst, se letos zúčastnilo téměř 400 vědců, studentů a odborníků na behaviorální vědy. Jak uvedl rektor ČZU, prof. Ing. Jiří Balík, CSc., při zahajovacím proslovu, konference by měla rozšířit stávající a otevřít nové možnosti komunikace mezi ČZU a odborníky v oblasti výzkumu chování zvířat i lidí. Vzhledem k nadšenému ohlasu z řad účastníků tomu tak do budoucna bezpochyby bude.

Konferenci ECBB tradičně organizuje národní společnost zabývající se chováním zvířat, v našem případě tedy Česká a slovenská etologická společnost (ČSEtS – www.csets.sk) pod záštitou Committee of European Societies for Behavioural Biology (CESBB). Spoluorganizátory konference byl dále Výzkumný ústav živočišné výroby Uhřetěves, v.v.i., a hned dvě fakulty ČZU – Fakulta agrobiologie, přírodních a potravinových zdrojů a Fakulta tropického zemědělství.

Na 160 přednášek a 130 posterů nahlíželo z různých úhlů do problematiky chování zvířat, která je často úzce spojena s jejich reprodukcí a v případě domácích zvířat pak i produkcí. První plenární řečník, Alexandre Roulin z univerzity ve švýcarském Lausanne, vystoupil s fascinující studií mlád'at sovy pálené, která v nepřítomnosti rodičů doslova diskutují o tom, kdo bude na řadě při dalším krmení a vyhnou se tak zbytečným bojům o potravu, když jeden z rodičů přiletí s jedinou myší. Evoluci komunikace pak představil Tecumseh Fitch z vídeňské univerzity a připomněl, že i zvířata si předávají informace v základních jednotkách spojených dnes již jen s IT – v bitech. Hynek Burda, který pracuje na německé univerzitě v Essenu a současně i na ČZU, představil svou těžce zkoušenou teorii vlivu magnetismu na chování zvířat, která možná zprvu vyvolává úsměv, ale po hlubším prozkoumání vybízí k zamyšlení nad energií, která ač není vidět, má na zvířata (i na nás) nepopíratelný vliv. Poslední plenární přednáška v podání Christine Nicol z britského Bristolu vyzdvihla význam studia chování a emocí hospodářských zvířat pro zajištění jejich welfare. Díky jejím výzkumům mají nosnice v evropských chovech kvalitnější životní podmínky a méně zdravotních problémů.

Suchdolský kampus nezklamal. Přestože hlavní proud studentského života přes léto ze Suchdola mizí, kampus je kdykoli připraven důstojně přijmout tuzemské i zahraniční hosty. Většina z nich si ochotně nechala prohlídku centra Prahy na nedělní

odpoledne a posluchačů přednášek ve všech šesti paralelních sekcích byl vždy dostatek. Sama za sebe hovoří i statistika ze závěrečného večírku, na němž behaviorální biologové oslavili úspěšný průběh konference rychlostí 200 piv za hodinu.

Julie Nováková: Sociální chování vyšších primátů v kontextu vědecké konference

Letošní Evropská konference behaviorální biologie, konající se na půdě České zemědělské univerzity v Praze, byla velmi zajímavou událostí plnou fascinujících přednášek. Těšila jsem se zejména na programové linie zaměřené na kooperaci mezi nepříbuznými jedinci, zvířecí osobnostní rysy v komparativním pohledu a výzkum kognitivních schopností ptáků a dalších živočichů. Všechny obsahovaly podnětné přednášky a v rámci jediného článku těžko mohu zmínit každou z nich, proto se budu soustředit na ty, které byly pro mne nejzajímavější.

Tomas Bugnyar ve své „Havraní politice“ ukázal, že havrani jsou schopni posuzovat hierarchii jednotlivců a vztahy mezi jinými jedinci i pouhým pozorováním, nejen přímou interakcí. Pavel Němec přednášel o svém výzkumu zaměřeném na škálování počtu neuronů v ptačích mozcích, který dosud přinesl velmi zajímavé výsledky zejména ve srovnání s mozky savců. Ptáci mohou mít srovnatelné množství neuronů ve výrazně menším objemu mozkové tkáně než savci. Může to být důsledkem silného selekčního tlaku na zmenšení lebky kvůli rozložení hmotnosti při letu? Nebo zvýšené tolerance oxidativního stresu díky letu? Díky dalším liniím výzkumu se to snad dozvíme; tato linie zatím propříště povede k plazům.

Alecia Carterová ukázala, jak se ve skupinách volně žijících paviánů šíří informace a jaké typy sociálních vazeb a sítí tam lze pozorovat. Přednáška Michaela Taborského o významu informací při reciproční kooperaci byla velice podnětná a poukázala na to, jaké druhy informací podporují kooperaci mezi nepříbuznými jedinci a jak ji může negativně ovlivňovat zpoždění v informačním transferu.

Christina Riehlová promluvila o kooperativním hnízdění nepříbuzných a o obraně proti podvodníkům (na příkladu kukačky neotropické). Její srovnání strategií sociálního parazitismu a kooperativního hnízdění bylo zajímavé a poskytovalo velmi dobrý přehled. Raghavendra Gadagkar měl výbornou přednášku o evoluci sociality u primitivně eusociální vosy *Ropalidia marginata*. Tento druh je velmi zajímavý tím, jak dochází k volbě nové královny: nelze ji vysvětlit příbuzenskými vztahy a nenastává žádný konflikt v nástupnictví. Ačkoli příbuzenská selekce přes inkusivní zdatnost může být silným tahounem evoluce eusociality, tento příklad jasně ukazuje, že realita není jen až tak jednoduchá.

Plenární přednášky byly všechny velmi podařené. Alexandre Roulin hovořil o sourozeneckých interakcích na příkladu sovy pálené a signalizování hladu u jejích ptáčat. Tecumseh Fitch tentýž den odpoledne promluvil o evoluci čestného signalizování, což se hodilo zejména v kontextu s první přednáškou. Hynek Burda se

zaměřil na „nepravděpodobný výzkum“; takový, který nás přiměje napřed k zasmání a pak k zamyšlení. V behaviorální biologii jde zejména o magnetorecepci v řadě druhů a její vliv na chování (mimochodem, za součást tohoto výzkumu Burdův tým nedávno obdržel Ig Nobelovu cenu, jejíž motto je právě „zjištění, která vás napřed rozesmějí a pak přivedou k zamyšlení“). Erica de Waalová promluvila o sociálním učení u kočkodanů červenozelených, zajímavém zejména z hlediska role hierarchie při učení. Závěrečná přednáška Christine J. Nicolové se zabývala základy empatie (na modelu kura domácího). Její pokusy se slepicemi a jejich kuřaty vedly především ke zjištění, že slepice projevují empatii ve vztahu ke kuřatům, ale nikoli jiným dospělčům.

Jak je vidět, celá řada přednášek (a to nejen výše zmíněných) byla plná zajímavých a užitečných informací – ale konference se neskládala pouze z odborného programu. Tedy i na méně vážnou notu...

Společenský večer nabízel příležitost nejen osobně probrat zajímavá témata s dalšími účastníky, ale také pozorovat komplexitu sociálního chování biologů v přirozeném prostředí v kontextu vědecké konference. K upevnění sociální soudržnosti skupin sloužilo zapojování se do společné pohybové aktivity v rytmu zvuků utvořených pro tento účel. Zajímavé bylo sledovat sběr potravy a atraktivitu různých jejích druhů na základě toho, jaké mizely nejrychleji. Nebo divergenci do menších sociálních skupin na základě sociální hierarchie, domovské lokality a směru výzkumu. Některé sociální interakce byly vyloženě kouzelné: Skupina českých studentů, mne nevyjímaje, dokonce následovala na místo sběru potravy svého vlastního silverbacka, s nímž jsme posléze na jiné potravní lokalitě poslední den vedli podnětnou diskusi o interpretaci a generalizovatelnosti výsledků s věžňovým dilematem potkanů.

Konference byla také velmi zajímavá z hlediska učení prostorové navigace u hominidů. Areál ČZU až nápadně připomíná bludiště užívaná ve výzkumu chování. Škoda jen, že účastníci nebyli vybaveni GPS sledovacím zařízením. Nicméně další výborná výzkumná příležitost, a to ke zjišťování empatie a ochoty kooperace vůči uvězněným příslušníkům stejného druhu, nezůstala nevyužita. Když jsme s kolegou posledního dne opouštěli místo konání, poté, co účastníci již odešli a budovy byly uzavřeny, jsme uslyšeli bušení na sklo a křik z menzy. Krátce nato jsme objevili člověka uvězněného za skleněnými dveřmi. Úkol jsme si rozdělili: kolega běžel pro pomoc, zatímco já jsem se ujala role uklidňování. Naše kooperace s tímto nepříbuzným jedincem však nakonec nebyla pro jeho osvobození nezbytná. Uvnitř se nacházela páčka, jejíž zmáčknutí vedlo k otevření dveří. Ráda bych si však myslela, že má uklidňující přítomnost a konstruktivní výměna informací vedla našeho uvězněného hominida k obnovení hledání páčky a jejímu objevení.

ECBB tedy nejen proběhla příjemně a hladce a přinesla nová poznání a setkání s vynikajícími vědci z celé Evropy i jiných koutů světa, ale sem tam také zábavné momenty ilustrující chování našeho druhu bezmála v situacích z behaviorálních laboratoří...

Foto: 1. Ruch při registraci, 2. Úvodní slovo rektora České zemědělské univerzity, prof. Jiřího Balíka, pečlivě sledované předsedkyní ČSEtS, Jitkou Bartošovou (fotky: Luděk Bartoš), 3. Úvodní plenární přednáška - Alexandre Roulin a jeho negociace s „ajtákem“, 4. Obecenstvo hltající každé slovo přednášek (fotky: Francisco Ceacero Herrador), 5. Nejen myšlenkami živ je člověk - společenský večer (foto: Luděk Bartoš).

Obhájeno!

Na tomto místě zakládáme novou rubriku, ve které bychom rádi představovali dospívající tváře české a slovenské etologie. Řadu z nich měla a má etologická komunita možnost pravidelně potkávat na konferencích ČSEtS a sledovat tak jejich růst a vývoj. Rubriku jsme se rozhodli zahájit rekapitulací Ph.D. kandidátů, kteří obhájili práci s behaviorální tematikou v minulých pěti letech (2010 – 2014). Kandidáti nemusejí být členy ČSEtS (nejvyšší čas se jimi stát!). Děkujeme těm z vás, kdo reagoval na výzvu a zaslal nám informace o své dizertační práci. Kdo jste váhali, nebo se k vám výzva nedostala, nesmutněte a pošlete nám informace o své práci / práci vašeho kamaráda / práci vašeho doktoranda do příštího čísla. Máme důvodné podezření, že tento přehled není zdaleka kompletní. Zároveň samozřejmě dostanou prostor Ph.D., kteří obhájí v roce 2015.

Adam Dušek: Maternal investment strategy in model monotocous and polytocous mammals: a life-history perspective (Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Výzkumný ústav živočišné výroby, 2011, školitel: Luděk Bartoš, Pavel Stopka)

Anotace: The aim of this thesis is to show variation in the maternal investment strategies of monotocous mammals (producing only one offspring per litter) and polytocous mammals (producing more than one offspring per litter) from a life-history perspective. In order to address this issue, I investigated the strategy of maternal investment in the red deer (*Cervus elaphus*) – a typical monotocous mammal, and the house mouse (*Mus musculus*) – a typical polytocous mammal. These species are ideal model organisms for this research because they are representatives of the most common mammalian mating system – the simultaneous polygyny. The red deer females optimized their investment mainly to maximize the offspring competitiveness. By contrast, the house mouse females optimized their investment mainly to maximize the offspring number. This thesis thus challenges a general assumption of the maternal investment theory that in polygynous mammals the maternal investment is optimized mainly to maximize reproductive success of male offspring.

Obsah dizertace: Dušek, A., Bartoš, L. & Švecová, L. 2007. The effect of a mother's rank on her offspring's pre-weaning rank in farmed red deer. *Applied Animal Behaviour Science*, 103: 146–155. // Drábková, J., Bartošová, J., Bartoš, L., Kotrba, R., Pluháček, J., Švecová, L., Dušek, A. & Kott, T. 2008. Sucking and allosucking duration in farmed red deer (*Cervus elaphus*). *Applied Animal Behaviour Science*, 113: 215–223. // Dušek, A., Bartoš, L. & Sedláček, F. 2010. Developmental instability of ano-genital distance index: implications for assessment of prenatal masculinization. *Developmental Psychobiology*, 52: 568–573. // Dušek, A., Bartoš, L. & Sedláček, F. 2011. Mixed sex allocation strategies in a polytocous mammal, the house mouse (*Mus musculus*). *Behavioral Ecology and Sociobiology*, 65: 2209–2217.

V současnosti: Výzkumný ústav živočišné výroby, v. v. i., Oddělení etologie, vědecký pracovník; Mojí hlavní oblastí zájmu je behaviorální a reprodukční biologie savců (hlodavci, sudokopytníci). Zabývám se především problematikou reprodukční optimalizace, včetně adaptivního přizpůsobení poměru pohlaví, maternálními efekty a vlivem prenatálního vývoje na postnatální fenotypovou variabilitu.

Petra Frýdlová: Ontogeneze a evoluce velikosti a pohlavní dvojtvárnosti u plazů (PřF UK v Praze, Katedra zoologie, Oddělení etologie a ekologie, 2014, školitel: Daniel Frynta)

Anotace: Dizertační práce se věnovala problematice pohlavního dimorfismu u varanů. Na základě dat o velikosti jednotlivých druhů se mi podařilo ověřit platnost Renschova pravidla. V dalším kroku jsem se zaměřila na modelový druh varana mangrovového (*Varanus indicus*). Sledovala jsem detailně jeho ontogenezi.

Zjistila jsem, že je tento varan poměrně značně dimorfní ve velikosti a částečně i ve tvaru těla, je schopný enormně rychlého růstu a pohlavního dospívání. Odběry krve sledovaly biochemické a hematologické parametry. Koncentrace biochemických parametrů poodhalily hospodaření jednotlivých pohlaví se zdroji, nákladnost růstu a reprodukce. Ačkoliv obě pohlaví produkují obdobné množství biomasy (růst samců vs. reprodukce samic), zdá se, že investice do reprodukce jsou kvalitativně náročnější. Hodnocením hematologických parametrů jsem ověřila závislost velikosti červených krvinek na velikosti těla. Práce měla za cíl osvětlit detailním studiem života jednoho druhu obecnější zákonitosti a provázanost biologických pochodů v životě celé skupiny Varanidae.

Obsah dizertace: Frýdlová, P. & Frynta, D. (2010). A test of Rensch's rule in varanid lizards. *Biological Journal of the Linnean Society* 100:293-306. // **Hnízdo, J., Frynta, D., Frýdlová, P., Adlerová, L. & Chylíková, L. (2010).** Nitrotělní masy u varana mangrovového (*Varanus indicus*) - tři případy, tři příčiny. *Veterinární lékař* 8(1):153-159. // **Frynta, D., Frýdlová, P., Hnízdo, J., Šimková, O., Cikánová, V. & Velenský, P. (2010).** Ontogeny of the sexual size dimorphism in monitor lizards: males grow for a longer period but not at a faster rate. *Zoological Science* 27(12):917-923. // **Frýdlová, P., Velenský, P., Šimková, O., Cikánová, V., Hnízdo, J., Rehák, I. & Frynta, D. (2011).** Is body shape of mangrove-dwelling monitor lizards (*Varanus indicus*, Varanidae) sexually dimorphic? *Amphibia-Reptilia* 32(1):27-37. // **Frýdlová, P., Hnízdo, J., Chylíková, L., Šimková, O., Cikánová, V., Velenský, P. & Frynta, D. (2013)** Morphological characteristics of blood cells in monitor lizards: is erythrocyte size linked to actual body size? *Integrative Zoology* 8(1):39-45. // **Frýdlová, P., Hnízdo, J., Velenský, P., Šimková, O., Cikánová, V., Chylíková, L. & Frynta, D. (2013)** Easy life of males? Indirect evidence that growth is easier than egg production in mangrove-dwelling monitor lizards (*Varanus indicus*). *Acta Herpetologica* 8(2):105-113.

V současnosti: PřF UK v Praze, Katedra zoologie, asistent

Martina Komárková: Mateřská investice a reprodukční strategie u domácích koní (*Equus caballus*) (Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, katedra Zoologie, oddělení Ekologie a etologie, 2013, školitel: Jitka Bartošová)

Anotace: Disertační práce je zaměřena na detailní studium vybraných sociobiologických jevů, které se váží k období laktace. Byla nasbírána data o kojení téměř 80-ti hříbat koně domácího, která byla vyhodnocena společně s údaji

o reprodukční historii matek, jejich dominantními interakcemi a následným rozbořením hierarchického postavení odrostlých hříbat. Zjistili jsme následující: Hierarchické postavení klisny ovlivňuje její chování při kojení. Dominantní klisny, na rozdíl od submisivních, kojily hříbata déle a neukončovaly jim častěji kojení, zároveň také ukončovaly více kojení ostatním klisnám ve stádě. Souběžná laktace a březost snižuje mateřskou investici do kojeného hříbete v prvním půlroce po porodu. Naopak, klisny čelící takovéto dvojí investici, kojí svá hříbata déle. Hierarchické postavení matky neovlivňuje postavení

potomka. Jeho pozice v hierarchii se zdá být určena především věkem, residencí ve stádě a individuálním mateřským stylem. Jedna třetina hříbat při kojení silně preferovala pouze jednu stranu, což napovídá výskytu motorické lateralizace, která se vyvíjí a posiluje v ontogenezi.

Obsah dizertace: Komárková, M., Bartošová, J., Dubcová, J., (2011). Effect of mares' dominance rank on suckling behaviour in the loose housed domestic horses. *Applied Animal Behaviour Science*. 133, 54–59. // Bartošová, J., Komárková, M., Dubcová, J., Bartoš, L., Pluháček, J., (2011). Concurrent lactation and pregnancy: pregnant domestic horse mares do not increase mother-offspring conflict during intensive lactation. *PloS One*, 6(8), e22068. // Komárková, M., Bartošová, J., Dubcová, J., (2014) Age and group residence but not maternal dominance affect dominance rank in young domestic horses. *Journal of Animal Science*. 92:5285-5292. // Komárková, M., & Bartošová, J. (2013). Lateralized suckling in domestic horses (*Equus caballus*). *Animal Cognition*. 16 (3), 343-349.

V současnosti: Výzkumný ústav živočišné výroby, v. v. i., Oddělení etologie, vědecký pracovník.

Pavel Linhart: Song based rival assessment in songbirds (Přírodovědecká fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2014, školitel: Roman Fuchs)

Anotace: This study shows the importance of the basic spectro-temporal song parameters in territorial contests between male songbirds. Chiffchaff and willow warbler were selected as model species for their phylogenetic and ecological similarity, strong territorial behaviour, but very different singing styles. We found that bigger males of both species sing lower pitched songs and that males of both species adjust their behaviour according to song pitch of their rival simulated by playback. Thus, it seems that both species use song pitch to acoustically assess the body size of their rivals. We also show that song length and syllable rate are important features of the song, probably signalling short-term motivation to escalate territorial conflict.

Obsah dizertace: Linhart, P., & Fuchs, R. (2015). Song frequency indicates size and influences males' response to playback in a songbird. *Animal Behaviour*, In press. // Linhart, P., Jaška, P., Petrusková, T., Petrusek, A., & Fuchs, R. (2013). Being angry, singing fast? Signalling of aggressive motivation by syllable rate in a songbird with slow song. *Behavioural Processes*, 100, 139–145. doi:10.1016/j.beproc.2013.06.012 // Linhart, P., Slabbekoorn, H., & Fuchs, R. (2012). The communicative significance of song frequency and song length in territorial chiffchaffs. *Behavioral Ecology*, 23(6), 1338–1347. doi:10.1093/beheco/ars127

V současnosti: Výzkumný ústav živočišné výroby, v. v. i., Oddělení etologie, vědecký pracovník. V současnosti se zabývám vokální komunikací u prasat (jak se projevují emoce v hlasech selat, ontogeneze hlasové individuality u prasat) a okrajově se stále věnuji výzkumu zpěvu ptáků.

Silvie Lišková: Analýza faktorů určujících lidské preference a tím i úsilí vkládané do ochrany živočišných druhů (Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra zoologie, oddělení Ekologie a etologie, 2013, školitel: Daniel Frynta)

Anotace: V posledních letech se ukazuje, že lidé na zvířata, která považují za atraktivní, pohlíží poněkud odlišně, než na zvířata "ošklivá". Ta krásná se těší větší pozornosti a vyšším počtem ochránářsky zaměřených projektů. Cílem této studie

proto bylo prozkoumat fenomén zvířecí krásy do detailů, a to na příkladu populárního zvířecího taxonu – ptáků. Ve třech po sobě jdoucích studiích jsme změřili lidské preference vůči různým skupinám ptáků: prvně to byli všichni zástupci papoušků, dále náhodně vybraní reprezentanti ze všech nepěvčích čeledí, a nakonec pity, pestrébarevná skupina pěvců čeledi Pittidae. První studie ukázala, že papoušci, které lidé považují za krásné, jsou v zoologických zahradách chováni ve vyšších počtech, nezávisle na statutu jejich ohrožení (status IUCN). V článku diskutujeme možné následky této skutečnosti a také výhody, kterých je možno dosáhnout, pokud budou ochranáři brát v potaz důležitost krásy jakožto faktoru zasahujícího do problematiky ochrany zvířat. Dále jsme zjistili, že lidé preferují zejména dlouhoocasé papoušky, kteří jsou modře či žlutě zbarvení. Zelená barva naopak papouškům na kráse ubírala, což vysvětlujeme tím, že většina papoušků je zelená a tudíž může respondentům připadat nezajímavá. V následujících dvou studiích se ukázalo, že lidské preference ptáků jsou ovlivněny hlavně tvarem, vzorem a celkovou světlostí. Respondentům se líbí ptáci dlouhoocasí, s krátkým krkem a nohama a velikými očima, kteří na sobě mají komplexní vzor v podobě vlnkovaného břicha. Efekt barev se ukázal být mnohem méně významný, ale přesto signifikantní a potvrdilo se, že se lidem líbí ptáci modří a žlutí, ale také zelení. Tyto výsledky jsou v souladu s hypotézou, že původ lidských estetických preferencí sahá daleko do evoluční historie nočních savců, pro které achromatické vlastnosti prostředí tvořily hlavní vizuální podněty. Červená barva, kterou primáti začali být schopni rozlišovat relativně nedávno, neměla na lidské preference téměř žádný vliv. Její funkce bude pravděpodobně hlavně v komunikaci a schopnosti přitáhnout pozornost.

Obsah dizertace: Frynta D., Lišková, S., Bültmann, S., & Burda, H. (2010): Being attractive brings advantages: the case of parrot species in captivity. PLoS ONE, e12568. doi:10.1371/journal.pone.0012568 // Lišková, S., & Frynta, D. (2013): What determines bird beauty in human eyes? Anthrozoos: A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals, 26, 27–41. doi:10.2752/175303713X13534238631399 // Lišková, S., Landová, E., & Frynta, D. Human preferences for colorful birds: vivid colors or pattern? Submitted. // Frynta, D., Landová, E., & Lišková, S. (2014): Animal beauty, cross-cultural perceptions. In: Michalos, A. C. (ed.), Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research. Dordrecht, The Netherlands: Springer.

V současnosti: Národní ústav duševního zdraví, junior researcher, VP3, výzkum zaměřený na specifické fobie a odpor ze zvířat.

Tomáš Petrášek: Učení a paměť u transgenních potkanů se sníženou expresí proteinu Nogo-A (Fyziologický ústav AV ČR, v.v.i., Oddělení neurofyziologie paměti, 2014, školitel: Aleš Stuchlík)

Anotace: Protein Nogo-A patří k nejvýznamnějším regulačním molekulám v centrální nervové soustavě. Pomáhá řídit vývoj neuronů i glií, navádění axonů i synaptickou plasticitu v dospělém mozku. Ačkoli je studován převážně jako inhibitor regenerace axonů po poranění CNS, hraje roli v celé řadě chorob, včetně neurodegenerativních a neuropsychiatrických. Tato práce nabízí přehled dosavadních poznatků o funkci Nogo-A a s ním spojených proteinů, a shrnuje výsledky experimentů zaměřených na studium chování v modelu transgenního potkana se sníženou expresí Nogo-A. K hlavním výsledkům patří významné zhoršení výkonnosti v kolotočovém bludišti, ukazující na deficit kognitivní koordinace a flexibility, zatímco řada dalších kognitivních funkcí, jako je prostorová navigace a prostorová i neprostorová paměť, není sníženou expresí Nogo-A ovlivněna. Tato zjištění jsou diskutována v kontextu hypotézy o možném spojení mezi mutacemi či změnami exprese Nogo-A a lidské schizofrenie. Usuzujeme, že potkani se sníženou expresí Nogo-A představují velmi nadějný animální model schizofrenie, který si zasluhuje další výzkum.

Obsah dizertace: Křištofiková, Z., Vrajová, M., Sírová, J., Valeš, K., Petrásek, T., Schönig, K., Tews, B., Schwab, M., Bartsch, D., Stuchlík, A., Řípková, D., 2013. N-methyl-D-aspartate receptor–nitric oxide synthase pathway in the cortex of Nogo-A-deficient rats in relation to brain laterality and schizophrenia. *Front Behav Neurosci*, 7. // Petrásek, T., Prokopova, I., Bahník, S., Schönig, K., Berger, S., Vales, K., Tews, B., Schwab, M.E., Bartsch, D., Stuchlík, A., 2014a. Nogo-A downregulation impairs place avoidance in the Carousel maze but not spatial memory in the Morris water maze. *Neurobiology of Learning and Memory*, 107:42-9. doi: 10.1016/j.nlm.2013.10.015. // Petrásek, T., Prokopova, I., Sladek, M., Weisssova, K., Vojtechova, I., Bahník, S., Zemanova, A., Schönig, K., Berger, S., Tews, B., Bartsch, D., Schwab, M. E., Sumova, A., Stuchlík, A., 2014b. Nogo-A-deficient transgenic rats show deficits in higher cognitive functions, decreased anxiety and altered circadian activity patterns. *Front Behav Neurosci*, 8.

V současnosti: Fyziologický ústav AV ČR, v.v.i., Oddělení neurofyziologie paměti, Národní ústav duševního zdraví, vědecký pracovník

Milada Řeháková: Hravé chování hulmana posvátného (*Semnopithecus entellus*) (Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, 2010, školitel: Marek Špinka)

Anotace: Hravé chování je velmi zajímavou oblastí chování, přes značný zájem však stále zůstává oblastí nedostatečně prozkoumanou. Vědci se především snaží hrů co nejednoznačněji charakterizovat, objasnit otázky kolem její ontogeneze a zodpovědět také otázku z mnoha pohledů nejzajímavější a to je funkce hravého chování. Toto jsou hlavní otázky, kterými se zabývám ve své dizertační práci a to konkrétně detailní analýzou hravého chování na základě dat získaných z vlastních videonahrávek hravého chování volně žijících hulmanů posvátných (*Semnopithecus entellus*) v lokalitě Bhangarh v severozápadní Indii. Dizertační práce jako celek si klade za cíl rozebrat hravé chování z několika pohledů. Prvním z nich a základním je charakterizace hry, kategorizace jednotlivých typů hry a vypracování herního etogramu. V popředí zájmu mého studia hravého chování je sebehandicapování. Toto chování je typické a jedinečné pro hrů a nebylo dosud zcela uspokojivě objasněno. Jednotlivým prvkům etogramu hravého chování hulmana posvátného ale i dalších druhů se věnuji v první z publikací, které jsou součástí dizertační práce. Výsledky ukázaly, že sebehandicapující prvky a prvky nepodobné prvkům „vážného“ chování tvoří podstatnou část repertoáru hravého chování. Hrů je velice variabilní a její různé části mohou mít odlišnou funkci. Druhá publikace se pak věnuje detailní analýze provedení a výskytu typického sebehandicapujícího prvku, a tím je rotace hlavy. Rotace hlavy byly velice variabilní, vyskytovaly se v sociální i soliterní hrě a pravděpodobně slouží ke znáhodňování situace v souladu s hypotézou tréninku pro nečekané události. Třetí rukopis se věnuje problematice výběru herních partnerů, protože to je faktor, který následně velmi výrazně ovlivňuje charakter hravé interakce a dá se předpokládat, že zvířata by si měla velmi pečlivě vybírat, s kým si budou hrát. Hulmani posvátní obecně zahajovali hrů častěji se stejně starými partnery, samice častěji s ostatními samičkami, nenalezli jsme žádný rozdíl v trvání hravých interakcí různých partnerů, hravou interakci častěji ukončilo mladší zvíře a samci ukončovali stejně často jako samice. Všechny tři práce spojuje jedna společná otázka a tou je snaha vysvětlit funkci hravého chování.

Obsah dizertace: Petrů M., Špinka M., Lhota S. and Šípek P. (2008) Head rotations in the play behaviour of Hanuman langurs (*Semnopithecus entellus*): A description and an analysis of their function. *Journal of Comparative Psychology*, 122, 1, 9-18. // Petrů M., Špinka M., Charvátová V. and Lhota S. (2009). Revisiting play elements and self-handicapping in play: A comparative ethogram of five Old World monkey species. *Journal of comparative psychology*, 123, 3, 250-263. // Petrů M. & Špinka M. Partner

preferences in play behaviour of free ranging Hanuman langurs. Submitted to International Journal of Primatology

V současnosti: Rodičovská dovolená

Petr Veselý: Rozlišování nevhodné kořisti ptačími predátory (Přírodovědecká fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2010, školitel: Roman Fuchs)

Anotace: Disertační práce shrnuje čtyři publikované články a dva manuskripty týkající se významu jednotlivých komponent výstražného signálu v ochraně hmyzí kořisti před ptačími predátory. Jako ptačí predátoři byly použity sýkora koňadra (*Parus major*) a sýkora modřinka (*Cyanistes caeruleus*). Jako experimentální kořist byly použity následující druhy: kněžice páskovaná (*Graphosoma lineatum*),

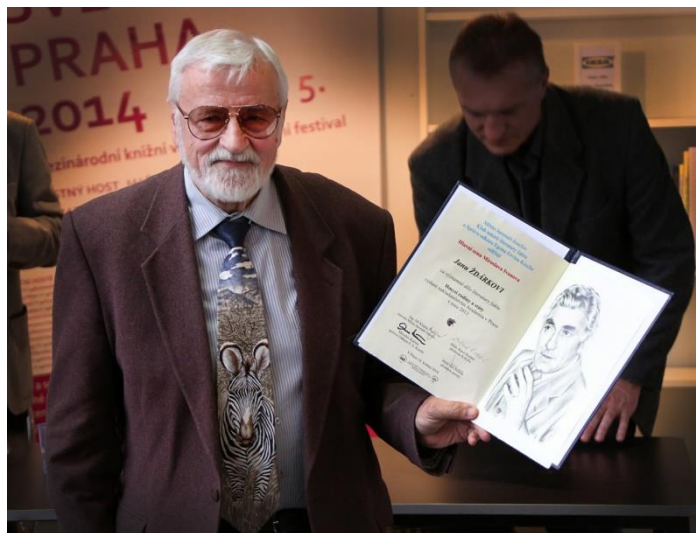
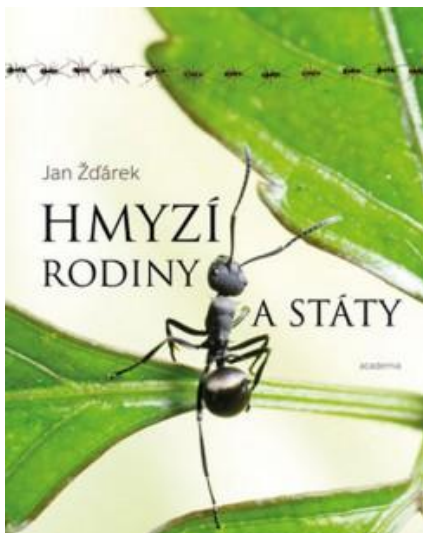
slunéčko sedmítečné (*Coccinella septempunctata*), slunéčko čtyřskvrnné (*Exochomus quadripustulatus*), slunéčko vojtěškové (*Subcoccinella vigintiquatuorpunctata*), huňáček čtyřskvrnný (*Scymnus frontalis*), huňáček hnědý (*Cyanegetis impunctata*), ploštice bavlníková (*Dysdercus cingulatus*), ruměnice pospolná (*Pyrrhocoris apterus*) a šváb Argentinský (*Blaptica dubia*) nesoucí umělé barevné vzory na papírovém samolepícím štítku. Výsledky prací ukazují, že význam jednotlivých komponent aposematického signálu (barva, vzor, velikost těla) je závislý na kombinaci druhu kořisti a schopnostech predátora vnímat výstražné signály.

Obsah dizertace: VESELÝ, P., VESELÁ, S., FUCHS, R. AND J. ZRZAVÝ (2006) Are gregarious red-black shieldbugs, *Graphosoma lineatum* (Hemiptera: Pentatomidae), really aposematic? An experimental approach. *Evolutionary Ecology Research*, 8: 881–890 // DOLENSKÁ, M., NEDVĚD, O., VESELÝ, P., TESAŘOVÁ, M. and R. FUCHS (2009) What constitutes optical warning signals of ladybirds (Coleoptera: Coccinellidae) towards bird predators: colour, pattern or general look?. *Biological Journal of the Linnean Society*, 98: 234–242 // PROKOPOVÁ, M., VESELÝ, P., FUCHS, R. and J. ZRZAVÝ (2010) The role of size and colour pattern in protection of developmental stages of the red firebug (*Pyrrhocoris apterus*) against avian predators. *Biological Journal of the Linnean Society*, 100: 890–898 // VESELÝ, P., VESELÁ, S. and R. FUCHS (2013) The responses of Central European avian predators to an allopatric aposematic true bug. *Ethology Ecology & Evolution*, 25 (3), 275–288. // CIBULKOVÁ, A., VESELÝ, P., and R. FUCHS (2014) Importance of conspicuous colours in warning signals? The Great tit's (*Parus major*) point of view. *Evolutionary Ecology*, 28 (3), 427–439 // VESELÝ, P. and R. FUCHS (2009) Newly emerged Batesian mimicry protects only unfamiliar prey. *Evolutionary Ecology*, 23: 919–929

V současnosti: Přírodovědecká fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, odborný asistent, ornitologie, ekologie a etologie ptáků a plazů, výstražná signalizace hmyzí kořisti.

Knihy

Jan Žďárek: Hmyzí rodiny a státy, Academia 2013

Vlevo: Obálka knihy (foto: Academia). Vpravo: Předávání ceny Miroslava Ivanova Janu Žďárkovi za tu knihu (foto: Luděk Bartoš)

Doslov Lud'ka Bartoše ke knize Jana Žďárka: Profesora a vědce s mezinárodní reputací Jana Žďárka obdivuji už více než 30 let. To proto, že tento laskavý a vždy dobře naladěný autor knihy vůbec nesplňuje klasické představy o roztržitém a suchopárném „panu profesorovi“. O svém oboru a předmětu své profese dokáže vyprávět a psát srozumitelnou, poutavou, a ještě k tomu zábavnou formou. Jeho nejsilnější stránkou je, že kromě svých studentů a kolegů dokáže upoutat naprostého laika a při tom zachovat vysoce odborný obsah sdělení v nezkrácené podobě. Odborné termíny používá, ale zároveň je s nenásilnou lehkostí vysvětluje, takže si přijde na své jak expert, tak náhodný čtenář mimo obor. Odborný text odlehčuje historkami ze života a vzpomínkami na různé kolegy a velikány vědy.

Již jeho první kniha „Neobvyklá setkání“, kterou v roce 1980 vydalo nakladatelství Panorama, vzbudila u části naší veřejnosti orientované na přírodu doslova senzaci. Přinesla zcela neobvyklou formu podání nový pohled na svět hmyzu, svět drobných všudypřítomných živočichů, kteří nejsou v naší společnosti obecně nijak zvlášť populární. Vypravěčské umění Jana Žďárka však vyvolalo sympatie k tomuto neznámému mikrosvětů a celý náklad byl brzy vyprodán. O sedmnáct let později vyšla rozšířená inovace původních „Neobvyklých setkání“ pod názvem „PROČ vosy, včely, čmeláci, mravenci a termiti...aneb HMYZÍ STÁTY“. I ta se setkala s velkou odezvou čtenářů a dočkala se i formálního ocenění. Nyní přichází Jan Žďárek s další rozšířenou podobou svého životního tématu. Při enormním nárůstu vědecké literatury je i pro specializované odborníky stále těžší se v záplavě informací vůbec zorientovat. Autor to

dokáže a s mistrnou lehkostí umí vybrat to nejpodstatnější a zachovat při tom důležité souvislosti. Kniha je vyzrálé dílo, doslova nabitá fakty. Rukopis se opírá o neuvěřitelných 1632 citací, což by byl úctyhodný počet na ryze vědeckou knihu. U popularizačního díla se jedná o naprostý unikát, který u nás nemá na poli takto orientované literatury srovnání nejen v oblasti entomologie nebo etologie, ale biologie vůbec. Díky množství uvedených pramenů se stává kniha vítaným zdrojem informací jak pro širokou veřejnost, tak pro čtenáře s biologickým vzděláním. I student biologie získá široký přehled a může jít pak do hloubky dohledáním původní literatury.

Kniha je zpracována velmi přehlednou formou. Všechny 55 kapitol má v obsahu několik vět o náplni kapitoly, takže čtenář předem ví, o čem půjde, a může si případně předem vybrat, co by ho zajímalo nejdříve. Pokud by toto čtenáři nestačilo, může se orientovat podle podrobného terminologického rejstříku na konci knihy. Kniha se dá číst i na přeskáčku, aniž by byl čtenář ochuzen o porozumění závěru. Díky tomu se řada čtenářů bude nepochybně ke knize vracet ještě po letech.

Při čtení knihy možná málokoho napadne, jak velké úsilí musel autor vynaložit, aby čtenáři určitá neobvyklá a někdy až neuvěřitelná chování živočichů milimetrových rozměrů nejen popsal, ale i ukázal na více než pěti stech převážně makrofotografických akčních snímcích, posbíraných od desítek autorů z celého světa. Kdo to nikdy nezkusil, neuvěří, jakou práci to představuje. Co úsilí vyžaduje dát dohromady kolekci fotografií, které samy o sobě mají obrovskou vypovídací hodnotu. Nezasvěcenému čtenáři by se mohlo zdát, že stačí surfovat po internetu. Na internetu ovšem není ani zdaleka všechno, zejména z takto specializovaného prostředí. Ve slušném světě je navíc nezbytné nejen sehnat jméno autora, ale získat od něj povolení k použití v knize. Jak se autor svěřil, jen tištěné kopie korespondence týkající se žádostí o nakladatelská práva zaplnila dva pořadače a účty za licence představují šestimístnou cifru. A to i přesto, že charita mezi některými akademickými kolegy, jistě hlavně díky autorově vědecké reputaci, alespoň někde ještě existuje. Ovšem bez velkorysé podpory autorova akademického pracoviště by kniha při pouhém listování sotva působila tak atraktivně.

Čtenáři se tímto dílem dostává do rukou populární encyklopedie sociálního hmyzu a pavouků, která mu otevře ve většině případů zcela nový, fascinující svět.

V Praze, dne 4. srpna 2012, prof. Ing. Luděk Bartoš, DrSc.

František Šusta: Trénink je rozhovor

Oficiální text nakladatelství ke knize (<http://www.plotknihy.cz/titul.php?titul=529>): V současné době asi není v České republice trenér, který by k pozitivním metodám výcviku měl tolik co říct jako RNDr. František Šusta. Mezinárodně uznávaný trenér zvířat ověřený řadou ocenění má totiž krom soukromé kynologické praxe možnost praktikovat své metody i v zaměstnání, v zoologické zahradě, kde předvádí ukázky a vede nácviky k nápravě problémových chování. A na to, abyste se stejnou cestou domluvili nejen se psem, ale i koněm, papouškem či Vaší kočkou, už musíte o pozitivním posilování vědět opravdu hodně – a co je ještě důležitější, musíte o tom i hodně přemýšlet.

Práce Františka Šusty, ať už praktické nebo teoretické, uznávají odborníci po celém světě, a jeho semináře o výcviku založeném na pozitivním posilování se těší obrovskému zájmu amatérských i profesionálních cvičitelů. A naši čtenáři budou mít již koncem srpna příležitost seznámit se s jeho nápady, názory a poznatky o výcviku psů pozitivními metodami na stránkách knihy *Trénink je rozhovor...*, kde i Váš pes má co říct.

Mimo jiné se v ní dozvíte:

- co mají zvířata společného s lidmi, když dojde na učení
- na co si při pozitivním výcviku dávat pozor
- jak odnaučit problémové chování
- jak trénovat psa, který nestojí o odměny
- jak pracovat s celou skupinou naráz a kdo je vlastně „vůdce smečky“
- a především to, že s klikrem+odměnou to je o trochu složitější, než se na první pohled zdá

Konference plánované na rok 2015

leden 2015

3. - 7. 1. 2015 Annual meeting of the Society for Integrative and Comparative Biology (SICB) 2015, West Palm Beach, FL, USA, www.sicb.org/meetings/2015

únor 2015

9. - 10. 2. 2015 4rd Annual International Conference on Cognitive and Behavioral Psychology (CBP 2015), Singapore, <http://www.cognitive-behavior.org/index.html>

11. - 14. 2. 2015 The 10th topical meeting of the Ethological Society - Causes and consequences of social behaviour, Hamburg, Německo, <http://www.ethology-hamburg-2015.de/index.html>

březen 2015

13. - 15. 3. 2015 International Berlin Bat Meeting: Movement ecology of bats, Berlin, Německo, <http://www.izw-berlin.de/willkommen-330.html>

18. - 20. 3. 2015 ASAB Easter meeting 2015, University of Durham, UK, <http://asabeaster2015.tk/>

29. 3. - 1. 4. 2015 European Human Behaviour & Evolution Association (EHBEA 2015) conference, Helsinki, Finsko, <http://www.helsinki.fi/psychology/EHBEA/index.html>

duben 2015

13. - 18. 4. 2015 Animal Behavior Management Alliance Conference – Annual Meeting, Copenhagen, Denmark, <https://theabma.org/abma-annual-conference/>

květen 2015

16. - 19. 5. 2015 International “Stress and Behavior” Neuroscience and Biopsychiatry Conference - 22nd Annual Meeting, St-Petersburg, Russia, <http://www.stressandbehavior.com/>

27. - 30. 5. 2015 26th annual meeting of Human Behavior and Evolution Society, University of Missouri, <http://www.hbes.com/conference/>

28. - 30. 5. 2015 3rd International Equine Science Meeting, Nürtingen, Německo, <http://equine-science.eu/>

červen 2015

4. - 6. 6. 2015 Joint East and West ISAE Regional Meeting which, Tänikon, Switzerland

10. - 14. 6. 2015 Animal behavior society, 52nd Annual Conference, Anchorage, Alaska, www.abs2015.org

17. - 20. 6. 2015 American Society of Primatologists - 38th Meeting, Bend, Oregon, USA, <https://www.asp.org/meetings/conference.cfm>

18. - 21. 6. 2015 45th Annual meeting of the Behavior Genetics Association, San Diego, CA, USA, <http://bga.org/meetings/>

26. - 29. 6. 2015 Evolution 2015, the joint annual meeting of the Society for the Study of Evolution (SSE), the Society of Systematic Biologists (SSB), and the American Society of Naturalists (ASN), Casa Grande Resort, Guarujá, Brazil, sbg.org.br/Evolution2015

červenec 2015

15. - 19. 7. 2015 The annual Joint Meetings of Ichthyologists and Herpetologists, Reno, Nevada, USA, <http://www.dce.k-state.edu/conf/jointmeeting/>

21. - 23. 7. 2015 45e colloque Sfeca (La Société Française pour l'Etude du Comportement Animal), Strasbourg, Francie, <http://www.sfeca.fr/la-sfeca-2/colloques-61616.html>

srpen 2015

9. - 14. 8. 2015 Behaviour 2015, Cairns, Australia, <http://behaviour2015.org/>

10. - 14. 8. 2015 XVth ESEB Meeting, European Society for Evolutionary Biology, Lausanne, Švýcarsko, <http://www3.unil.ch/wpmu/eseb2015/>

24. - 28. 8. 2015 10th Conference of the European Ornithologists' Union, University of Extremadura, Spain, <http://www.eou2015science.org/>

září 2015

7. - 12. 9. 2015 XXV International Bioacoustic Conference IBAC 2015, Murnau, Německo, <http://2015.ibac.info/>

14. - 17. 9. 2015 ISAE Congress, International Society for Applied Ethology, Sapporo, Japan, <http://www.jsaab.org/isae2015/>

28. 9. - 1. 10. 2015 10th International Conference on Behaviour, Physiology and Genetics of Wildlife, Berlin, Německo, <http://www.izw-berlin.de/int-conf-behaviour-physiology-and-genetics-346.html>

říjen 2015

12. - 14. 10. 2015 5th ISWE Conference (International Society of Wildlife Endocrinology), Berlin, Německo, <http://www.izw-berlin.de/iswe-conference-854.html>

listopad 2015

4. - 7. 11. 2015 42. konferenci ČSEtS, České Budějovice

prosinec 2015

3. - 4. 12. 2015 ASAB Winter meeting 2015: Animal Social Learning and Culture, London, UK, <http://asab.nottingham.ac.uk/meetings/index.php>

Zprávy ČSEtS č. 28, 2014. Vydává Česká a Slovenská etologická společnost jako neprodejný bulletin pro členy ČSEtS. Texty neprošly jazykovou úpravou. Editoři sborníku: RNDr. Pavel Linhart, Ph.D., Mgr. Martina Komárková, Ph.D., Ing. Jitka Bartošová, Ph.D., Příspěvky zasílejte na adresu: **CaSetolspol@gmail.com.**